

Prehistorische stoere jongens maakten kunst

Ludo Hellemans

Volgens de Amerikaanse bioloog Russell Dale Guthrie krijgen we een gekuist en vertekend beeld voorgeschoteld van de kunst uit de Oude Steentijd. Hij vindt dat deze kunst, uit de periode tussen tien en vijftienduizend jaar, nodig moet worden ontdaan van het preutse en beknellende aureool van 'kunst-met-een-hoofdletter'.

In de vakliteratuur over Oude Steentijdkunst, en ook in de boeken die bestemd zijn voor een breed publiek, gaat de meeste - zo niet alle - aandacht uit naar de mooie dierafbeeldingen. Sexuele afbeeldingen worden afgedaan als 'geometrische motieven', en hun alomtegenwoordigheid wordt meestal doodgezwegen, deels uit preutsheid en deels uit artistiekerig snobisme.

Waarom niet gewoon toegeven dat veel grottschilderingen *just lousy* zijn? - Dat de zogenaamde 'Venus-beeldjes' - kleine sculptuurtjes van naakte vrouwen die grotendeels tot borsten en billen zijn gereduceerd - in feite mannelijke erotica zijn en geen moedergodinnen, cultusbeeldjes of wat al niet meer? En is het niet dwaas om de ontelbare in de rots gekraste afbeeldingen van menselijke geslachtsorganen stevast vruchtbaarheidsymbolen te noemen, terwijl het toch zo duidelijk is dat het om ordinaire seksuele graffiti gaat, te vergelijken met wat er op de muren van herentoiletten te zien is?

Guthrie doceert paleontologie en ethologie (biologisch gedrag van dier en mens) aan de universiteit van Fairbanks in Alaska. Afgelopen jaar was hij te gast bij de Leidse universiteit. Tijdens lezingen op het prehistorisch instituut verduidelijkte hij zijn provocerende visie op de kunstwerken uit de oertijd. Het noemen van man en paard doet niets af aan de esthetische waarde van deze afbeeldingen en kunstwerken, zegt Guthrie, maar vormt wel een noodzakelijke voorwaarde om alle facetten van deze kunst, de oudste die we kennen, objectief te kunnen analyseren.

De Franse archeoloog Denis Vialou, die in Parijs de expositie *Naissance de l'art en Europe* (geboorte van de kunst in Europa) heeft georganiseerd, vindt dat veel grottschilderingen en beeldjes niet onderdoen voor de kunst die in onze musea hangt. 'Okay' zegt Guthrie, sommige schilderijen of beeldjes zijn zonder meer prachtig. Maar ze zijn absoluut niet representatief voor het totaal aan Oude Steentijdkunst.

Guthrie laat een foto zien van een rotswand in een Australische prehistorische grot. Op enkele tientallen vierkante meters prijken tweeduizend in halfrelief gesculpteerde vulva's, de een nog levensechter dan de andere. 'Natuurlijk kun je dit decoratie of vruchtbaarheidssymbolen noemen,' zegt Guthrie, 'maar voor mij zijn dit in de eerste plaats typisch mannelijke erotica.'

Dit is niet het werk van sjamanen of 'wijze vrouwen', maar typisch iets van jonge mannen met 'de aderen barstensvol hormonen en het hoofd barstensvol seksuele fantasieën, net als bij alle jonge mannen waar en wanneer ook ter wereld.'

Het assortiment seksuele graffiti in alle prehistorische grotten waar ook ter wereld klopt precies met wat er van deze groep mannen kan worden verwacht. Een bijzonderheid die nadrukkelijk jonge mannen aanwijst als de auteurs van de graffiti in de grotten is de onjuiste plaatsing van de vulva op tal van tekeningen van vrouwen, namelijk daar waar zich bij mannen de penis bevindt. Vrouwen zouden dit soort fouten niet begaan.

Behalve met vrouwen en sex hielden de jonge mannen uit de Oude Steentijd zich bezig met de jacht. Ook de dierafbeeldingen weerspiegelen een typische mannenwereld. Tal van details hebben te maken met wapens, sporen, kwetsbare plekken van het wild, leeftijd en geslacht van de dieren. Afgebeeld zijn herten, paarden, mammoeten en andere grote dieren waarop in de Oude Steentijd werd gejaagd; niet zozeer de dagelijkse kost, maar juist de dieren die het meest begeerd werden omdat ze de jagers aanzien en prestige konden bezorgen.

Wie ging er op jacht? Niet vrouwen, kinderen of grijsaards maar wel jonge mannen. De wereld van de prehistorische grotkunst was blijkbaar hún terrein. De beschilderde grotten waren moeilijk te bereiken, donker en gevaarlijk. Het vereiste durf en behendigheid om daar een 'kunstwerk' te creëren. In verschillende grotten zijn voetafdrukken aangetroffen die zonder uitzondering afkomstig zijn van adolescenten.

Betekent dit dat het maken van kunst in de Oude Steentijd exclusief een mannenzaak was? Absoluut niet, repliceert Guthrie. De afbeeldingen in de grotten zijn duidelijk het werk van jonge mannen. Maar vrouwen hebben ongetwijfeld ook artistieke activiteiten ontwikkeld, en waarschijnlijk zelfs vaker dan mannen. Dat gebeurde echter niet in grotten maar in de buitenlucht. Bovendien maakten vrouwen waarschijnlijk gebruik van vergankelijke materialen zoals hout, schors, huiden, plantaardige vezels of ongebakken klei, en daarvan blijft na meer dan tienduizend jaar niets over. Ook tattoo's en andere vormen van bodyart zijn uiteraard vergaan. Kunsthistorici vragen zich al meer dan honderd jaar af of de bewaard gebleven Steentijdkunst wel 'echte kunst' is. Volgens Denis Vialou zullen we er nooit achterkomen hoe de scheppers van de grottschilderingen er zelf over dachten, en of ze de bedoeling hadden om 'kunst te maken' in de huidige betekenis.

Maar desondanks is het volgens Vialou een feit dat wij veel grottschilderingen mooi vinden en dat ze ons emo-

tioneel kunnen raken. De zeggingskracht van deze werken berust niet op toeval of op iets wonderbaarlijks dat niet te definiëren zou zijn. Integendeel, het berust op kundig toegepaste techniek. 'Daarom zijn veel grot-schilderingen ook volgens hedendaagse artistieke normen échte kunstwerken.'

Guthrie, zelf ook actief in de beeldende kunst, vindt dit soort discussies over 'wel-of-niet-kunst' eigenlijk volstrekt oninteressant: 'Ik ben veel meer geïnteresseerd in kunst als een biologische activiteit, als een vorm van gedrag dat in essentie biologisch is bepaald'.

Net als het spelen van jonge poesjes een leerproces is waarbij ze muizen en vogeltjes leren vangen, is ook het maken van kunst onderdeel van een biologisch leerproces dat een rol speelt bij het scherpen en wetten van ons verstand. Daarom is kunst, of beter gezegd iedere vorm van artistieke activiteit, biologisch en evolutionair gezien van groot belang.

Voor Guthrie valt namelijk elke artistieke activiteit onder de noemer 'kunst', inclusief het tekenen van kinderen, dansen, zich opmaken, het uitzoeken van een mooie jurk of het vervaardigen van sieraden. Dergelijke activiteiten zijn heel goed te bestuderen als biologische verschijnselen. Zo bestudeert Guthrie prehistorische grotten en museumcollecties over de hele wereld. Hij wil alles met eigen ogen zien en zoekt in ieder detail naar aanwijzingen over de kunstenaars. Deze benaderingswijze heeft hem in ieder geval al een compleet ander beeld van de Oude Steentijdkunst opgeleverd dan doorgaans wordt gegeven.

Momenteel legt Guthrie de laatste hand aan een boek over de kunst uit de Oude Steentijd. In dit boek vergelijkt hij onder andere de afgebeelde vrouwelijke poses uit de prehistorie met foto's uit de *Playboy*.

Adres van de auteur:

Ludo Hellemans
St. Maartendreef 160
3564 TD Utrecht

Dit artikel is eerder gepubliceerd in het weekblad "Intermediair".